

Jelena Cetinić
Donata Vidaković Samaržija

ORGANIZACIJSKI OBLICI RADA KAO SASTAVNI DIO KURIKULUMA TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE- KOMPARACIJA ZEMALJA EUROPSKE UNIJE S HRVATSKOM

1. UVOD

Organizacijski oblici rada u kineziološkoj kulturi su uređeni sustavi procesa tjelesnog vježbanja određeni strukturalnim, sadržajnim kvantitativnim, metodičkim i drugim obilježjima. Tjelesno vježbanje u školskom obrazovno-odgojnom sustavu provodi se u više organizacijskih oblika što ovisi o uzrasnim obilježjima djece i o cilju i zadaćama koje se žele postići. Promatrajući plan tjelesne i zdravstvene kulture može se razlikovati OSNOVNI PROGRAM i DIFERENCIRANI PROGRAM, a unutar navedenih programa postoje različiti organizacijski oblici rada, koji se razlikuju kako sadržajem tako i organizacijom koja je rezultat njihove specifičnosti. Upravo ta široka lepeza ponuđenih organizacijskih oblika rada usmjerena je prema učenicima kako bi oni bili u mogućnosti realizirati svoje interese i želje unutar školskog odgojno obrazovnog sustava. Brojni organizacijski oblici rada predviđeni u osnovnom i diferenciranom programu pripadaju, uvjetno rečeno, nastavnim, izvannastavnim ili izvanškolskim aktivnostima.

Svi organizacijski oblici rad čine organsku cjelinu i u službi su ostvarivanja cilja i zadaća tjelesnog i zdravstvenog odgojno obrazovnog područja u širem odnosno tjelesne i zdravstvene kulture u užem smislu. (Findak, V. 1999.).

Zabrinjavaju problemi koji se tijekom desetljeća ne mijenjaju, jedan od kojih je i nedovoljan broj sati nastave tjelesne i zdravstvene kulture u nastavnom planu i programu.

Europska organizacija za tjelesnu i zdravstvenu kulturu (EUPEA), zbog sve učestalijeg sedentarnog načina života, preporučuje povećanje broja sati tjelesne i zdravstvene kulture. U ranim godinama školovanja (predškola i razredna nastava) predlaže se svakodnevno tjelesno vježbanje, a kasnije u predmetnoj nastavi i srednjoj školi predlaže se obvezna nastava tri sata tjedno (180 min), uz to apelira se na još jedan dodatan sat vježbanja koji ne mora biti unutar školskog programa (Hardman, K. 2008.).

2. PROBLEM I CILJ

Osnovna svrha istraživanja je procijeniti kakva je situacija u Europi s nastavom tjelesne i zdravstvene kulture u širem smislu, odnosno organizacijskim oblicima rada (koji su sastavni dio kurikuluma) u užem smislu, na svim razinama školovanja. Korišten je multimetodološki, pluralistički pristup koji se sastojao od analize čitave lepeze izvora sakupljenih globalno i regionalno, uglavnom putem elektroničkih medija, ali i pregleda vrlo iscrpne literature (znanstvenih i stručnih članaka i knjiga), kako bi se stekao što opsežniji uvid u europsku situaciju.

3. RASPRAVA

Organizacijski oblici rada u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području u pojedinim zemljama Europske Unije variraju s obzirom na uzrast i državu. U Tablici 1. prikazani su organizacijski oblici rada koji egzistiraju u hrvatskom modelu obrazovanja u predškoli, osnovnoškolskom i srednjoškolskom razdoblju.

Tablica 1. Organizacijski oblici rada u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području u Hrvatskom školskom sustavu

Dob	Predškola	7-10 god.	11-14 god.	15-18 god.
OSNOVNI PROGRAM	Sat tjelesne i zdravstvene kulture	Sat tjelesne i zdravstvene kulture	Sat tjelesne i zdravstvene kulture	Sat tjelesne i zdravstvene kulture
	Sat tjelesne i zdravstvene kulture prema posebnom programu	Sat tjelesne i zdravstvene kulture prema posebnom programu	Sat tjelesne i zdravstvene kulture prema posebnom programu	Sat tjelesne i zdravstvene kulture prema posebnom programu
	Mikropredah	Natjecanja u razredu	Natjecanja u razredu	Natjecanja u razredu
	Makropredah	Priredbe	Priredbe	Priredbe
	Šetnje	Izleti	Izleti	Izleti
	Izleti	Obuka neplivača	Logorovanje	
	Priredbe	Mikropredah		
	Jutarnje tjelesno vježbanje			
DIFERENCIIRANI PROGRAM	Zimovanje	Zimovanja i ljetovanja	Izborne aktivnosti	Izborni programi
	Ljetovanje	Izvanastavne aktivnosti	Izborni programi	Natjecanja
		Natjecanja	Natjecanja	Pohodi i planinarenje
			Pohodi i planinarenje	Zimovanja i ljetovanja
			Zimovanja i ljetovanja	Dopunski programi

Osim obaveznog sata tjelesne i zdravstvene kulture, koji je sastavni dio osnovnog programa, u sklopu plana i programa tjelesne i zdravstvene kulture provode se i brojni sadržaji koji su sastavni dio diferenciranog programa. Radi se o sadržajima koji se provode u sklopu izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti. Prikupljeni su podaci za mali broj zemalja zbog nedostupnosti informacija. U Tablici 2. prikazani su organizacijski oblici rada koji su sastavni dio Slovenskog školskog sustava, a koji su segmentirani za predškolski uzrast, za osnovnu i srednju školu. Može se uočiti da je prikazani program vrlo sličan programu koji se primjenjuje u Hrvatskom školskom sustavu. Primjetno je da Slovenija puno više promiče sam sport i njegov utilitet. Tako je u sklopu osnovnog programa predviđeno održavanje Dana sporta čak pet puta godišnje za sve uzraste. Također se u Sloveniji, u sklopu dodatnog programa, održava manifestacija “Minuta za zdravlje” također u svim uzrastima.

Tablica 2. Organizacijski oblici rada u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području u Slovenskom školskom sustavu

	Prva trijada	Druga trijada	Treća trijada
OSNOVNI PROGRAM	Obavezan sat tjelesne i zdravstvene kulture Dvadeset sati škole plivanja u drugom ili trećem razredu	Obavezan sat tjelesne i zdravstvene kulture tri puta tjedno (105 sati godišnje)	Obavezan sat tjelesne i zdravstvene kulture dva puta tjedno (70 sati godišnje)
	Sportski dan pet puta u godini	Sportski dan pet puta u godini	Sportski dan pet puta u godini
IZBORNI PROGRAM	Izborni sat (sport prema izboru)	Škola u prirodi	
	Dopunska nastava s učenicima s posebnim potrebama	Izborni sat (sport prema izboru)	Izborni sat (sport prema izboru)
		Dopunska nastava s učenicima s posebnim potrebama	Dopunska nastava s učenicima s posebnim potrebama
DODATNI PROGRAM			Izborni sat tjelesne i zdravstvene kulture
	Nastupi, priredbe, školska natjecanja	Priredbe, školska natjecanja	Priredbe, plesne aktivnosti
	Škola u prirodi, logorovanja,	Škola u prirodi, logorovanja	Škola u prirodi, logorovanja
	Dodatni programi (zlatni sunček, ciciban...)	Dodatni programi (Krpan mladi planine...)	Dodatni programi
	Minuta za zdravlje	Minuta za zdravlje	Minuta za zdravlje
	Športska odjeljenja	Športska odjeljenja	Športska odjeljenja

Tablica 3. Organizacijski oblici rada u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području u školskom sustavu Crne Gore

	I. ciklus (I., II., III. raz.)	II. ciklus (IV., V., VI. raz.)	III. ciklus (VII., VIII., IX. raz.)
OSNOVNI PROGRAM	<ul style="list-style-type: none"> - Obavezan sat TZK 3 puta tjedno (90 sati godišnje) - Škola u II. i III. razredu mora organizirati sedmodnevni tečaj plivanja - 15 sati (može biti i u okviru škole u prirodi). Tečaj vode profesori/ce kineziološke kulture ili učitelji/ce plivanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - U IV., V. i VI. razredu sat TZK se realizira tri puta tjedno (90 sati godišnje); 	<p>Za VII. i VIII. razred predviđeno je 60 sati TZK godišnje, a za IX. razred 54; Također se organiziraju izvannastavne aktivnosti pa se učenici mogu uključiti u sportske sekcije i sportska školska društva</p>
	Dan sporta- poseban organizacijski oblik sportsko-rekreativnih sadržaja najmanje dva puta godišnje	Dva puta godišnje organizira se Dan sporta i organiziraju se dva krosa (jesenski i proljetni)	Dva puta godišnje organizira se Dan sporta i organiziraju se dva krosa (jesenski i proljetni) u svakom razredu
IZBORNI PROGRAM	<p>U II. i III. Razredu obvezno je organizirati ljetnu ili zimsku školu u prirodi. U sklopu ljetne škole može se i provesti i sedmodnevni tečaj plivanja.</p> <ul style="list-style-type: none"> - obvezna je organizacija šetnji i jednodnevnih izleta. 	Ljetna ili zimska škola u prirodi organizira se prema mogućnostima škole.	<p>Obavezni izborni program:</p> <p>Izborni sat TZK realizira se jedanput tjedno sa po jednim satom, a uključivanje učenika/ca je dobrovoljno. Škola mora ponuditi:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) sportsko-rekreativni sadržaji, b) sport za sportaše c) umjetnički sadržaji (ples, sportski ples, folklor).
	Natjecanja u razredu	Natjecanja u razredu	Natjecanja u razredu
	Priredbe	Priredbe	Priredbe
DODATNI PROGRAM		Zimovanja i ljetovanja	Zimovanja i ljetovanja
	Grupna natjecanja (štafete, igre, poligoni..)	Školska natjecanja	Školska natjecanja
		Izborne aktivnosti	Izborni programi
			Pohodi i planinarenja

Komparacijom Hrvatskog školskog sustava i školskog sustava Crne Gore može se uočiti da su planom obuhvaćeni približno jednaki sadržaji. Razlika je u tome što se u Hrvatskom školskom sustavu ističe provođenje sata tjelesne i zdravstvene kulture prema posebnom programu, što nije slučaj za Crnu Goru. Također je vidljivo da su

zimovanja i ljetovanja u Hrvatskom školskom sustavu predviđeni i u predškolskom uzrastu dok u Crnoj Gori ne (Tablica 3).

AUSTRIJA - U svim navedenim razdobljima školovanja tjelesna i zdravstvena kultura obavezan je predmet, a broj tjednih sati ovisi o uzrastu i tipu škole te o pojedinačnim odlukama svake škole u smislu povećanja broja sati od zakonom određene norme. Uz obavezan sat tjelesne i zdravstvene kulture, kao dio diferenciranoga programa, provode se ovi organizacijski oblici rada: skijaški kampovi, ljetni kampovi, izleti pohodi i planinarenja.

BELGIJA - U Belgiji postoje i elitne sportske škole u kojima prema programu ima 12 sati tjelesnog vježbanja počevši od 12 godine. Osim toga postoje i sportski koledži gdje učenici imaju više od dva sata tjedno obvezne nastave tjelesne i zdravstvene kulture od sedam pa čak i 12 sati tjedno počevši od 14 godine. Nova politika u Belgiji predlaže da škole uz redovnu nastavu imaju i dnevno jedan sat predviđen za neku sportsku aktivnost jednako tako predlaže se i uvođenje jednom tjedno sportsko popodne (predložena je srijeda).

ČEŠKA - Obvezno je provoditi dva sata tjelesne i zdravstvene kulture tjedno dok se preporučuje tri sata. U pojedinim državama nije strogo definirano koji sadržaji pripadaju diferenciranom programu, ali postoje neke aktivnosti koje se preporučaju provoditi ovisno o materijalnim uvjetima i preferencijama date sredine. U Tablici 4. prikazani su sadržaji koji su obuhvaćeni obveznim kurikulumom u pojedinim zemljama.

Tablica 4. Aktivnosti koje su obuhvaćene obveznim kurikulumom za pojedine zemlje Europske Unije

Države	Aktivnosti koje su obuhvaćene obveznim kurikulumom
Češka	IGRE, GIMNASTIKA, ATLETIKA, AKTIVNOSTI NA OTVORENOM I PLIVANJE
Švicarska	PRIRODNI OBLICI KRETANJA, ATLETSKE DISCIPLINE, PLIVANJE, SKIJANJE I IGRE S LOPTOM
Slovenija	ATLETIKA, IGRE, GIMNASTIKA, PLES, PUSTOLOVNE AKTIVNOSTI U PRIRODI, AKTIVNOSTI NA VODI I SKIJANJE I ZIMSKE AKTIVNOSTI
Slovačka	SPORTSKE AKTIVNOSTI, IGRE, GIMNASTIKA, PLESNE AKTIVNOSTI,, AKTIVNOSTI NA OTVORENOM (U PRIRODI) I AKTIVNOSTI NA VODI
Švedska	SPORTOVI, RAZLIČITI OBLICI TJELOVJEŽBE I REKREACIJE, PLIVANJE, ORIJENTACIJSKO TRČANJE I PLES
Velika Britanija	ATLETIKA, SPORTSKE IGRE, GIMNASTIKA, PLES, PUSTOLOVNE I VANJSKE AKTIVNOSTI I AKTIVNOSTI NA VODI

Malta	OSNOVNA ŠKOLA: FIZIČKE AKTIVNOSTI U SVRHU OČUVANJA ZDRAVLJA (HEALTH-RELATED FITNESS), RAZLIČITI OBLICI KRETANJA I GIMNASTIKA, PLIVANJE, ATLETIKA I SPORTSKE IGRE SREDNJA ŠKOLA: FIZIČKE AKTIVNOSTI U SVRHU OČUVANJA ZDRAVLJA (HEALTH-RELATED FITNESS), IGRE: MANIPULACIJA LOPTOM, IGRE: REGULACIJA POKRETA (VJEŠTINA), GIMNASTIKA I ATLETIKA
Belgija	GIMNASTIKA, SPORTSKE IGRE (KOŠARKA, NOGOMET, RUKOMET, ODOBJKA, TENIS, BADMINTON), GIMNASTIKA, AEROBIC, FITNESS, PLES I RITMIČKA GIMNASTIKA, AKTIVNOSTI NA OTVORENOM I PLIVANJE
Danska	BAZIČNE MOTORIČKE I TJELESNE VJEŠTINE, IGRE, PLES, ATLETIKA, IGRE S LOPTOM, GIMNASTIKA, AKTIVNOSTI NA OTVORENOM I OSNOVNE AKTIVNOSTI U VODI I PLIVANJE
Finska	TRČANJE, SKOKOVI I BACANJE, GIMNASTIKA, PLES, ORIJENTACIJSKO TRČANJE, PJEŠAČENJE U PRIRODI, ZIMSKE AKTIVNOSTI, PLIVANJE I SPAŠAVANJE UTOPLJENIKA, RAZVOJ FUNKCIONALNIH SPOSOBNOSTI I UPOZNAVANJE S NOVIM OBLICIMA TJELOVJEŽBE
Francuska	ATLETIKA, GIMNASTIKA, PLIVANJE, RITMIKA, BORILAČKE VJEŠTINE, IGRE S LOPTOM I AKTIVNOSTI NA OTVORENOM

4. ZAKLJUČAK

Smanjenje kretanja djece i mladih u uvjetima urbanizirane, tehnizirane i informatizirane sredine življenja narušava njihovu homeostatičnost, njihovu ravnotežu s prirodom. Nedovoljno kretanje smanjuje motoričke i funkcionalne sposobnosti djece i mladih što loše utječe na harmoničan razvoj i zdravlje. Zdravlje, definirano kao stanje potpunog tjelesnog, mentalnog i socijalnog blagostanja, primarni je cilj kineziološke kulture pa je stoga potrebno organizirano utjecati kroz školski odgojno obrazovni sustav.

Godine 1999. u Berlinu je održan svjetski summit o nastavi tjelesne i zdravstvene kulture, na kojem je pozornost usmjerena na vrlo proširene zabrinjavajuće fenomene koji se odnose na zamijećeno smanjenje tjelovježbe u školama. Sastanak je rezultirao brojnim zagovaračkim akcijama na međunarodnom planu s obilježje proglašenja, tj. preporuka međuvladinih i nevladinih agencija o tjelovježbi, broju sati nastave u nastavnim programima, statusu predmeta među drugim predmetima, kvaliteti programa itd. (Hardman, K. 2008.).

Iako je prošlo već gotovo jedno desetljeće, znatnih pomaka nije bilo. I dalje zabrinjavaju problemi koji se tijekom desetljeća ne mijenjaju, a uključuju: nedovoljan broj sati tjelesne i zdravstvene kulture u nastavnim planu i programu, učen inferioran status predmeta, nepostojanje ili nepristupačnost objekata, nedostatnost ili slaba kvaliteta sprava i ostalog nastavnog materijala vrlo često povezana s nedostatnim financiranjem potreba nastave tjelovježbe, preveliki razredi ili skupine s kojima se

radi. Navedeni problemi jedan su od glavnih razloga opadanja tjelesnih sposobnosti djece, porasta broja pretile djece u školama, te vrlo velikog broja mladih ljudi koji prekidaju bavljenje sportskim i/ili tjelesnim aktivnostima još u tinejdžerskoj dobi i koji taj trend neavljjenja tjelesnom aktivnosti nastavljaju kroz čitav život.

Pred strukom su stoga veliki budući izazovi kako podići razinu motoričke, tjelesne aktivnosti populacije, a osobito među najmlađima. U Europi su se počele događati promjene u obrazovnim sustavima koji tjelesni odgoj i sport počinju promatrati kao sredstvo prenošenja poželjnih životnih vrijednosti (Hardman 2003., str. 32).

5. LITERATURA

1. Findak, V., I. Stella (1985.): Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi, Školska knjiga, Zagreb.
2. Findak, V., I. Stella (1985.): Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi, Školska knjiga, Zagreb.
3. Hardman, K., (2008): PHYSICAL EDUCATION IN SCHOOLS: A GLOBAL PERSPECTIVE, *Kinesiology* 40, No.1., str. 5-28
4. Leibinger, E., Hamar, P., Szegner, H.(2007): SURVEY OF THE PUBLIC EDUCATIONAL SYSTEM AND STRUCTURE OF EUROPEAN COUNTRIES FROM A PHYSICAL EDUCATION POINT OF VIEW, *Kinesiology* 39. No.1. str.85-96
5. Matijević, M., (2006.): OCJENJIVANJE U FINSKOJ OBAVEZNOJ ŠKOLI, *Odgojne znanosti*, Vol.8., No.2., 469-495

INTERNETSKI IZVORI:

www.curriculum.qca.org.uk ; www.eupea.eu www.epe.sagepub.com ;
www.eurydice.org ; www.mn-zavsko.org ; www.icsspe.org